

ÁNGELES CASO

Tegen de wind in

Vertaald uit het Spaans door
Dorotea ter Horst

ORLANDO
uitgevers

MIJN MOEDER

Mensen die denken dat ze hun leven onder controle hebben heb ik altijd benijd. Mensen die naar volle tevredenheid kunnen beweren dat zij zelf hun bestaan hebben opgebouwd, stukje bij beetje, door hun verdiensten vlak naast hun vergissingen te zetten, hun mooie ervaringen vlak naast hun slechte, hun geluk boven op hun verdriet, alsof ze op die rotsen een sterk en stevig, onneembaar fort hebben opgetrokken. Een bestaan dat beheerst wordt door hun eigen doelstellingen en een ijzeren wil, die als bloed door hun aderen vloeit. En met vastberadenheid in hun binnenste.

Voor mij is het leven iets wat van buitenaf wordt bepaald. Een soort nevelwolk die om mij heen zweeft, in zijn eigen tempo, en me dwingt me op een bepaalde manier te gedragen, zonder dat ik zelf beslissingen kan nemen. Ik zet geen bewuste stappen, die me worden ingegeven door mijn verstand en door een helder doel in de verte dat knippert als een baken dat mijn koers bepaalt. Ik volg geen enkel pad of riviertje, zelfs geen moeilijk begaanbaar, steil weggetje tussen vlijmscherpe rotspunten door. Ik dobber alleen maar rond in die nevel en zwaai zo hard mogelijk met mijn armen om niet te verdrinken. Dat is alles. Ja, soms is de lucht wel even blauw, zijn de bomen groen en fladderen er prachtige bonte vlinders tussen bloemen. En ontvouwt zich 's nachts een massa sterren voor

mij, als miljoenen giften van welwillendheid. Maar ik weet dat die luchtspiegeling maar één ogenblik duurt. Ik haal diep adem. Ik haal adem. Ik adem. En weer word ik door die kille, volmaakte nevelwolk ingepakt zoals hem goeddunkt.

Ik ben altijd een lafaard geweest. Bang, angstig en lafhartig. Altijd. Van kinds af aan. Volgens mij is dat de schuld van mijn vader. Hij was een erg hardvochtig man. Zo iemand die door het leven loopt terwijl hij angst brandmerkt op de huid van anderen. Niet dat hij ons sloeg. Dat was niet nodig. Zijn aanwezigheid, die een weerzinwekkende, ijzige spanning veroorzaakte, was al voldoende. Zijn schelle, doordringende stem was al genoeg. Hij hoefde ons maar aan te kijken met die kleine, donkere ogen, die twee piepkleine reptielenoogjes, en het was of hij ons afranselde en veel meer pijn deed dan met een pak slaag. Als hij thuiskwam, elke dag precies om vijf voor halfacht, viel ons vredige wereldje vol alledaagse bezigheden plotseling stil, alsof we door toverij in steen werden veranderd. Dan begon de tijd van de angst. Zodra mijn moeder het geluid van zijn auto hoorde die hij voor het tuinhek parkeerde, zette ze onmiddellijk de radio uit waarnaar ze de hele middag had geluisterd. Haar lichaam kromp ineen en werd heel klein en broos. Mijn broertjes staakten hun spel. Ineens begrepen we niets meer van ons huiswerk. Letters en cijfers vlogen voor onze neus weg en we konden er geen grip meer op krijgen. Het huis zelf hulde zich in een afgedwongen stilte. De dingen zwegen en verroerden zich niet, alsof er niets anders bestond dan de almachtige aanwezigheid van die man, die zich met zijn volle gewicht op ons en onze wereld liet vallen.

Hij groette niemand. Hij ging naar boven naar zijn kamer, kleepte zich uit, gooide zijn kleren in een hoek op de grond – mijn moeder zou ze even later weer oprapen –, hij trok zijn

pyjama en zijn kamerjas aan, en ging in de woonkamer televisiekijken. Mama sloot zich op in de keuken en verborg haar onbehagen tussen de potten en pannen. Wij bleven doodsbang op onze kamer zitten en deden alsof we nog in staat waren de logaritmen te doorgronden of de geschiedenis van de Onoverwinnelijke Armada te leren, in afwachting van zijn schreeuwerige stem. Want elke avond na zijn thuiskomst riep mijn vader een van onze namen. Dan moesten we onmiddellijk voor hem gaan staan. Dan voelden we ons als ratten die er met een spade van langs zouden krijgen. Zonder de moeite te nemen de televisie wat zachter te zetten, vroeg hij naar onze schoolcijfers, die voor hem nooit goed genoeg waren, of naar de wond op onze knie na de laatste valpartij op het schoolplein, of naar een nieuwe, afgebladderde plek op een muur. Het kon niet schelen wat, als hij ons maar ergens de schuld van kon geven, een paar onaardige opmerkingen kon maken en ons naar het rommelkamertje kon sturen. Daar moesten we heel lang blijven zitten, soms terwijl de anderen al aan tafel zaten, totdat hij mijn moeder opdracht gaf om ons te bevrijden.

Vele avonden in mijn jeugd heb ik in dat donkere hok doorgebracht, doodsbang, terwijl ik het hout van de kasten hoorde kraken, de dozen met kerstspullen en afgedankt servies hoorde knisperen en het gips van het plafond hoorde kreunen. Ik was ervan overtuigd dat er op een dag een monsterachtige man – misschien wel een gigantische zwarte vogel – uit een van die kasten zou komen, waar hij zich al jarenlang verborgen had gehouden, en zich op mij zou storten om me mee te nemen naar een nog donkerder hok. Ik wilde huilen en schreeuwen, maar dat durfde ik niet, want als mijn vader me zou horen zou ik nog langer opgesloten blijven. Ik concen-

treerde me op het enige wat ik nog kon: ik ging in een hoekje op mijn hurken zitten en keek strak naar het keukenlicht, dat de gang in scheen door het smalle kiertje onder de deur. En heel zachtjes prevelde ik, bijna zonder adem te halen, alle liedjes die ik kende. De liedjes die ik met mijn vriendinnetjes zong als we kringspelletjes deden of touwtje sprongen en de liedjes die ik mijn oma thuis luidkeels hoorde zingen terwijl ze de afwas deed of de bedden opmaakte, met die onvaste, valse stem, waarop ze toch heel trots was en die ze, als het maar even kon, graag liet horen.

Door het zingen leek het of mijn hart rustiger ging kloppen, hoewel het af en toe, als ik opnieuw gekraak hoorde, weer op hol sloeg. In die duisternis ging de tijd ontzettend traag voorbij, totdat de deur heel langzaam openging en het kleine, ronde silhouet van mijn moeder op de drempel verscheen. En zonder een woord te zeggen nam ze me weer mee naar het normale leven, naar de brandende lampen, de zachte, vage stemmen van mijn broertjes in hun kamer, het geluid van de televisie in de woonkamer, waarvoor mijn vader in slaap was gevallen, en de heerlijke geur van het vlees dat op het fornuis stond gaar te stoven.

Vol dankbaarheid hield ik mijn moeders hand stevig vast, en even voelde ik haar snelle polsslagen tegen de mijne, die eindelijk rustig was geworden. In de keuken ging ik vlak bij haar zitten, zielsblij dat ik haar zag, ook al was ze zoals altijd gehuld in een droefgeestige stilte, als een verderfelijke aura waardoor ze afzijdig van de wereld werd gehouden. Mijn moeder droeg die droefgeestigheid met zich mee als een tweede huid, lijdzaam en glanzend. Maar ik zag haar heen en weer lopen, in de pannen roeren, de aardappels schillen, zorgvuldig mijn vaders overhemden, mijn kleren en die van mijn broertjes strijken,

en al die dagelijkse beslommeringen, dat gedempte levensritme, zelfs de zwaarmoedigheid die ze uitstraalde gaven mij een soort gevoel dat veel weg had van geluk. Daar, vlak bij haar, te midden van de gewone, blinkende spullen, was ik veilig. Ik zou mijn vader pas weer zien als we hem welterusten gingen wensen, want de kinderen aten apart in de keuken. Dat was beter voor hem en ook voor ons. Zo konden we het ons veroorloven grapjes met elkaar te maken, ook al moest dat altijd heel zachtjes, bijna zonder geluid, zodat hij ons niet hoorde, en konden we elkaar schoppen onder tafel, een vies gezicht trekken als we gebakken lever met ui kregen voorgeschoteld, of gretig de schalen met patates frites leegeten.

Als we klaar waren met eten, zetten we de borden in de gootsteen en gingen we met z'n vijven naar de eetkamer. Mijn vader zat daar met een kop koffie en een glas cognac en rookte een sigaar, waarvan de stank zich met intense vlagen door het hele huis verspreidde. Welterusten, papa, zeiden wij om de beurt. En hij antwoordde: Welterusten. Slaap lekker. Dat was alles. Geen kus, geen aaitje, niet eens een glimlach als aansporing om eventuele nare dromen op een afstand te houden.

Ik kan me niet herinneren dat mijn vader ons ooit een kus heeft gegeven. Dat heb ik ook nooit gemist. Ik heb er nooit naar verlangd. Ik heb inderdaad nooit van hem gehouden. Ik groeide op in angst. Dat was de band die ik met hem had: dat afschuwelijk akelige gevoel als hij in de buurt was. Maar de liefde voor hem heb ik nooit gemist. Alsof die geen deel uitmaakte van de kring noodzakelijke vertrouwelijkheden waardoor ons leven wordt gevormd. Dierbaren, vrienden en familie. De verhouding met ieder van deze wezens van wie we op de een of andere manier houden is een stroom die fluctueert tussen hun lichaam en het onze, tussen hun geest en de onze,

als een krachtige energie die ons omringt en de wereld vormgeeft die we ons zonder dit alles niet kunnen voorstellen. Maar ik kan me zonder mijn vader van alles voorstellen. In de allereerste plaats een gelukkiger leven.

Toen hij op sterven lag heb ik het tegen hem gezegd. Dat deed ik niet uit wraak: ik haatte hem niet eens. De angst die ik als kind voor hem had gevoeld had met de jaren mijn hele leven in zijn greep genomen, en ik voelde ten slotte alleen maar onverschilligheid. Ik weet niet hoe het kwam. Ik was het niet van plan geweest. Maar het gebeurde, alsof iedereen die hij pijn had gedaan mij in het geheim had aangewezen om dat op het laatste moment te vertellen. Ik was bij hem op de ziekenhuiskamer. Het was mijn beurt. Hij sliep. Plotseling werd hij wakker en keek me aan. Er lag een onnoemelijke minachting in zijn blik, alsof ik een mier was en hij zo mijn poten kon uitrukken, mijn kop kon afhakken, en mij ongestraft en vol trots kon plattrappen. Zelfs nu hij op sterven na dood is, moet hij me nog zo aankijken, dacht ik. Ik sloeg mijn ogen neer om de zijne te vermijden en zag zijn kleine witte handen, die ik altijd al afstotelijk had gevonden, als twee kwijlvlekken op het laken liggen. Ik pakte ze niet vast, ik kuste hem niet op zijn voorhoofd, ik streek niet over zijn wang en ik fluisterde niets in zijn oor, zoals een kind doet dat van zijn stervende vader houdt. Maar ik schreeuwde ook niet, spuwde niet en vervloekte zijn naam evenmin. Er sprong gewoon iets kapot in mijn hoofd, iets kouds en hards, zoals een ijsblokje dat in gruzelementen uiteenvalt. En ik zei tegen hem, alsof ik over de film sprak die ik de vorige dag had gezien: 'Je hebt nooit van ons gehouden. Niet van mama en ook niet van ons. Je hebt ons allemaal ongelukkig gemaakt. We zijn je niets verschuldigd. Je moet niet denken dat we om je zullen huilen.'

Ik heb wel duizend keer – eigenlijk mijn hele verdere leven – spijt van die woorden gehad. Ik heb het altijd betreurd dat ik me door die vlaag van hardvochtigheid heb laten meeslepen en mijn vader helemaal alleen naar de deuren des doods toe heb geduwd, met die verschrikkelijke gedachte dreunend in zijn hoofd, terwijl zijn hart langzaam ophield met kloppen: hij was als een onnozele schim door het leven gegaan en niemand zou hem missen. Maar het enige wat ik toen heel even voelde was een enorme opluchting.

Wat hij voelde weet ik niet. Zijn pupillen verwijdden zich en ik meende een lichte huivering waar te nemen. Een rilling, een paar tienden van een seconde. Meer niet. Hij herstelde zich onmiddellijk en hij sprak even rustig als ik kort daarvoor: ‘Het leven is hard. Dat is nou eenmaal zo. Je moet niet denken dat ik het jammer vind dat jullie niet om me zullen huilen. Daar ben ik nooit op uit geweest.’

Ik ging de kamer uit en liet hem alleen. En ik moest wel huilen. Tot de ochtend aanbrak huilde ik verschrikkelijk hard. Ik moest huilen om wat ik tegen hem had gezegd. En omdat het hem niets kon schelen. Om de eenzaamheid en de angst waartoe hij mij had veroordeeld. Om de dood van mijn broer Ernesto, die verslaafd was aan de drugs, om de alcoholproblemen van Antonio en om alle verbroken relaties van Miguel. En om de ongeneeslijke droefgeestigheid van mijn moeder.

Ze was niet altijd zwaarmoedig geweest. Dat zei mijn oma tenminste. Vroeger was ze, net als zichzelf, een vrolijk meisje, dat dol was op zingen en als een aap in de bomen klom, door de weilanden rende en de koeien bij hun naam riep terwijl ze met grote stappen de berg op liep. Ze zou met iedere willekeurige man uit die streek gelukkig zijn geweest, zei ze, zo ijverig en liefdevol als een vrouw en zo sterk als een jongen. Maar op

een zomerse dag, toen ze zestien was, verscheen hij ten tonele. Mijn vader. Hij was al bijna dertig, ging elegant gekleed en bezat bundels bankbiljetten die hij had verdiend met zaken in Mexico, waar hij als kind met zijn familie naartoe was gegaan. Hij was teruggekomen om een ijzerwinkel in de stad op te zetten en een gezin te stichten. En hij besloot dat met mijn moeder te doen.

Waarom die zo serieuze man – een verbitterd man, zei mijn oma – het vrolijkste meisje van het dorp uitkoos, was voor iedereen een raadsel. Misschien kon hij haar vrolijkheid niet verdragen en wilde hij er een eind aan maken en haar blijmoedigheid om zeep helpen, zoals je een vogeltje ombrengt dat je met zijn gezang in de tuin tot last is. Er zijn nu eenmaal zulke zieke mensen die iedereen haten die kracht en tevredenheid uitstraalt. En in plaats van uit hun buurt te blijven, zetten ze een val voor hen uit, vangen hen en begraven hen dan onder tonnen aarde, zodat ze tot hun verdorven voldoening kunnen zien hoe alles wat ze haten geleidelijk afsterft. Misschien was het zo gegaan.

Maar dat mijn moeder ermee instemde was een nog groter raadsel. Waarom had ze dat gedaan? Ik weet het niet. Ik denk niet dat ze uit liefde is getrouwd. Een meisje van zestien, dat graag danst op het dorpsfeest, graag zwemt in de rivier en als een dolle de berg af fietst, wordt niet verliefd op zo iemand als mijn vader. Die liep in een pak en stropdas rond door het dorp en gromde naar de mensen in plaats van hen te begroeten en keek hen stuk voor stuk aan met die bikkelharte blik van hem. Er was niet eens sprake van wat mijn oma hofmakerij noemde. Geen bloemen, geen gelach, geen zogenaamde toevallige wandelingetjes langs het huis of urenlange gesprekken onder de galerij, terwijl ze de zon aan de andere kant van de bergen

zagen ondergaan of de regen als een sluier over de moestuin zagen schuiven. Twee of drie ontmoetingen bij de kerk, twee dorpsfeestjes, en opeens stond hij binnen om de hand van mijn moeder te vragen. Mijn grootouders probeerden haar over te halen om er niet op in te gaan. Die rijke patser uit Amerika stond hun niet aan, ondanks zijn bundels bankbiljetten. Maar zij was vastbesloten en was met geen mogelijkheid op andere gedachten te brengen.

Ging het om het geld? Naar mijn idee heeft dat haar nooit veel kunnen schelen. Ze voelde zich nooit bijster aangetrokken tot luxe en comfort. Ze heeft altijd in een mooi, groot huis gewoond, dat wel, het huis dat mijn vader had gekocht in wat toen nog de buitenwijk van de stad was, toen hij uit Mexico terugkwam. Maar ze weigerde elke hulp voor haar of ons. Ze heeft nooit dienstmeisjes of werksters gehad, en geen sieraden of bontjassen. Zelfs nadat ze de erfenis had gekregen, is ze blijven wonen zoals daarvóór: alleen in het huis, zonder zich andere uitgaven te veroorloven dan de strikt noodzakelijke. Maar mogelijkserwijs interesseert geld haar niet omdat haar aanvankelijke verlangen ernaar haar uiteindelijk ongelukkig had gemaakt. Wellicht is het zo gelopen. Misschien had mijn vader verhalen in haar oor gefluisterd over een mooi en plezierig leven. Misschien had hij gezegd dat ze nooit meer de koeien hoefde te melken, of de kippen hoefde te voeren, of de moestuin hoefde te wieden, of de appels hoefde te plukken, of worsten hoefde te maken als er een varken was geslacht. Misschien had ze een verborgen ambitie en wilde ze elegante kleren en hooggehakte schoenen dragen, haar lippen stiften en elke week naar de kapper. Wellicht wilde ze reizen, de wereld verkennen, zien wat er achter de groene bergen rondom haar dorp lag: uitgestrekte zeeën, oogverblindende steden, steppen

met hun eindeloze hoogvlaktes en hun oranjekleurige, kurkdroge aarde. Wie weet wat voor dwaasheden er in het hoofd van een zestienjarig meisje kunnen omgaan.

Ik neem aan dat ze me dat nooit zal vertellen. Ik heb met haar nooit over mijn vader gesproken. Hij stierf en zij kleepte zich in het zwart – zonder een traan te laten, zoals ik had voorspeld – en woonde de noodzakelijke missen bij. Ze maakte de kasten schoon, ruimde de paperassen op, zette de ijzerwinkel te koop, maar sprak nooit meer over hem. Alsof hij nooit had bestaan. Alsof dat alles een geheim was dat ze met niemand wilde delen: wat ze zich ervan had voorgesteld, wat ze dacht dat die man haar kon geven en wanneer de gekleurde lichtjes die in die zomer op de een of andere manier in haar hoofd moeten zijn gaan branden een voor een uitdoofden. En hoe ze had geleerd om zich neer te leggen bij het fiasco – hoe dat dan ook gekomen was – en in die luchtbel van verdriet te leven. Zij, die zo'n vrolijk en zanglustig kind was geweest.

Ik ben er nog steeds niet achter wat erger is: nooit het geluk gekend te hebben, of het heel eventjes te hebben gekend en het daarna weer te zijn kwijtgeraakt. Toen Pablo mij in de steek liet en mijn wereld in duigen viel, vervloekte ik het feest waarop Elena ons aan elkaar had voorgesteld, de schitterende avond toen we elkaar voor het eerst kusten en de dag waarop we besloten te trouwen. Ik had er alles voor over om dat allemaal ongedaan te maken om er niet naar terug te kunnen verlangen. Mijn verleden zou geruisloos en doorzichtig zijn, antiseptisch als een rustige ziekenhuiszaal. Zonder illusies en emoties. Dan zou er geen tragedie zijn, en zou die grote zwarte vogel die me achtervolgde zich niet op me hebben gestort en mij niet het gevoel hebben gegeven dat ik in doodsangst dwars door de woestenij rende. Ik zou een eenzaam en saai leven

hebben geleid, maar ik zou die pijn niet hebben gekend. Lange tijd klampte ik me vast aan het idee dat de tijd die ik samen met hem had doorgebracht verloren jaren waren geweest. Dat mijn hele leven met hem, al mijn liefde voor hem, een reusachtig debacle was, een mislukt gebouw waarvan alleen maar een paar stinkende puinhopen over waren, vol urine, uitwerpselen en onkruid. Iets wat nooit had mogen ontstaan.

Maar nu ik eraan gewend ben geraakt dat die pijn mij vreemd is en ver van me af staat, en niet meer om me heen dwarrelt en alles aantast, maar is bezonken en een dikke laag as heeft gevormd waaronder ik kan ademen, zij het met moeite, ben ik blij met alles wat ik heb meegemaakt. Af en toe ben ik zelfs trots op mijn gevoelens. Alsof de grootsheid van mijn liefde voor hem in een gouden lijstje is gezet. Als ik nu 's avonds naar bed ga en zijn afwezigheid voel, die troosteloze kilte aan de andere kant van het matras waar ik nooit ga liggen, en waardoor zijn vertrek voor altijd getekend zal blijven, denk ik dat ik geluk heb gehad dat ik hem heb gekend, hem heb liefgehad en door hem ben bemind. En midden in die verschrikkelijke heimwee wens ik dat de herinnering aan hem terugkomt in mijn allerlaatste ogenblik en dat het laatste wat ik in mijn leven zal zien zijn gezicht is dat mij toelacht, naar me kijkt en naderbij komt, verlangend naar een kus.

Ik weet niet of het feit dat mijn moeder een gelukkige jeugd heeft gehad haar tot steun is geweest. Of dat al die bijzondere momenten uit haar kindertijd en haar tienerjaren, de levenslust die ze in die mooie periode waarschijnlijk heeft gevoeld, juist hebben geleid tot een definitieve nostalgie, een bovenmatige last, die als een steen om haar nek hangt en haar onophoudelijk diep de put in trekt. Mogelijk heeft ze het altijd betreurd dat ze die zomer ja tegen mijn vader heeft ge-

zegd. Wellicht heeft ze zich wel duizend keer voorgesteld dat ze met een boer uit de streek was getrouwd. Of misschien wel met niemand. Misschien had ze zichzelf voor altijd voorgesteld als vrijgezel in een huisje tussen de kleffe, modderige wegen en de uitslaande vlammen van de stralende zon boven de bergtoppen, met een versleten schort voor en altijd en eeuwig rubberlaarzen aan haar voeten. Een meid alleen die voor dag en dauw opstond om de koeien te melken en 's avonds uitgeput ging slapen, midden in de stank van mest en pesticiden, maar die neuriënd over de bergen liep, de koeien trots bij hun naam noemde en in het heldere water van de rivier spetterde als een onbeholpen waternimf...

Het is zo gemakkelijk om spijt te hebben van een beslissing die we op een bepaald moment genomen hebben, van de vergissing die we hebben gemaakt op dat cruciale ogenblik dat ons leven voor altijd heeft getekend. Dat hebben we niet zomaar gedaan, zonder erover na te denken. Nee, we hebben er lang over nagedacht. We hebben al onze zenuwcellen in werking gezet. We zijn dagenlang op bed gaan liggen, gespitst op het geringste geluidje in ons hoofd, op de trilling van ons bloed en op het kleinste symptoompje van angst of enthousiasme. De beslissing is weloverwogen. We hebben de reeks feiten onder ogen gezien die uit onze keuze voortvloeien, hebben ferme, duidelijke stappen gezet die ons naar een lichte, duurzame plek zullen leiden: ik wil met deze man trouwen omdat ik van hem hou en altijd van hem zal houden. Ik ga die studie volgen omdat ik daarmee veel geld kan verdienen. Ik neem deze baan niet aan, omdat ik dan naar een andere stad moet verhuizen en ik deze lucht niet kwijt wil en ook niet het vertrouwde beeld van deze gebouwen en die bomen, die schuchter tussen de trottoirtegels groeien, en ik wil de

gezelligheid niet missen van mijn vrienden, elke avond in dezelfde kroeg.

We denken na, we wegen de gevolgen af en we stellen ons de situatie voor. Of niet. Of we nemen een beslissing die ons impulsief wordt ingegeven, door een plotselinge opwelling waardoor ons lichaam gespannen wordt, een onverwachte zenuwshock, een heftig gebons in onze borst of een plotselinge knoop in onze maag. Een stralend licht dat in onze hersens wordt ontstoken en alles helder maakt. Het doet er niet toe. Hoogstwaarschijnlijk vergissen we ons. Het leven neemt zijn loop in de marge van onze plannen, alsof een stelletje goddelijke plaaggeesten hun ongerijmde eeuwigheid in den hoge in stand houdt door over ons heen te blazen, waardoor alles omvalt en ingewikkelder wordt en gevoelens worden verdraaid. De man die we zwoeren ons leven lang lief te hebben, zal ten slotte veranderen in een weerzinwekkend wezen dat we haten. Het beroep waarop we ons moedig voorbereidden, zal als we onze studie hebben afgerond uit de mode zijn geraakt. De stad die we niet wilden verlaten, zal zo snel veranderen dat hij onherkenbaar wordt. Onze vrienden zullen voor altijd vertrekken. De kroeg zal worden gesloten en de herinnering eraan zal verdwijnen alsof hij nooit heeft bestaan.

Het leven zal zijn eigen ritme hernemen, zal om zijn eigen as draaien en koprollen maken, zal plotsklaps in een wilde vlaag van gekte omhoog- of omlaaggaan en zal ons naar eigen goeddunken, ondanks onze inspanningen en verdiensten, voortduwen naar het paradijs of naar de afgrond. Het is niet waar wat ze zeggen: onze handelingen hebben geen gevolgen. Het is alleen maar energieverspilling, gespetter van pathetische pogingen om ons vast te klampen aan iets duurzaam, voldoening, welzijn of comfort... We stichten gezinnen, bou-

wen huizen en zetten bedrijven op. Bij elk gebaar zetten we alles op alles, en in een oogwenk stort alles in, zonder dat we er iets aan kunnen doen. Of we zien juist hoe in onze omgeving een prachtige ruimte ontstaat zonder dat we daarvoor een vinger hebben uitgestoken, zomaar uit het niets, ondanks onze innerlijke leegte, onze laksheid of kwaadaardigheid waarvan de mensen zich niets aantrekken, alsof het hun geen bal kan schelen of wij hen vertroetelen of hun vijandig gezind zijn.

Wat zou er van mijn moeder geworden zijn als ze in het dorp was gebleven? Misschien was ze op hetzelfde punt terechtgekomen, in dezelfde donkere hoek van haar droefgeestigheid. Mijn oma zei altijd dat het met de bevalling te maken had. Dat gevoel van onrust, van het leven niet aankunnen, dat zich in de ziel van sommige vrouwen nestelt als ze net een kind hebben gebaard. Domweg een kwestie van hormonen. Een postnatale depressie, die na de geboorte van mijn oudste broer begon. Iets wat met de medicijnen van tegenwoordig makkelijk te genezen zou zijn. Maar toen bestonden die nog niet. Er werd nog niet eens over dat soort dingen gesproken. De mensen aanvaardden hun ongeluk gewoon. Of ze sprongen op een dag uit het raam. Als anderen de lege ogen zagen, de trillerige handen en de intense neerslachtigheid die om depressieve zenuwzieken heen hing, begonnen ze zachtjes te fluisteren. Met medelijden of minachting, maar in de wetenschap dat niemand die kwaal ooit kon genezen. Alleen het lot of het gebed.

Mijn oma geloofde echter in bepaalde oude middeltjes. Ze had van haar moeder de kennis meegekregen van planten en hun geheimen. Zoals haar moeder van de hare. En zo vele generaties terug. Als ze met mij door de bergen liep, wees ze

soms bladeren en vruchten aan, en wroette ze met haar eigen handen in de grond, waaruit wortels en knollen tevoorschijn kwamen als machtige wonderen der aarde. Wijnruit, dat op stenen groeit en goed is voor de hoest. Venushaar, dat de lever schoonmaakt. Clematis, waarvan een kompres wonden heelt. Honingheide, dat tegen blaasontsteking helpt...

Toen Miguel, mijn oudste broer, geboren werd, kon mijn oma er niet bij zijn. Dat wilde ze natuurlijk wel. Alle moeders die ze kende waren bij de bevalling van hun dochter geweest om haar gerust te stellen en moed in te spreken. Ze hadden allemaal geholpen in de eerste levensweken van de baby. Ze maakten voedzame bouillon voor de kraamvrouw, wekten haar midden in de nacht om het kind te zogen en leerden haar hoe ze dat nieuwe hulpeloze lijfje moest verzorgen. Maar mijn oma mocht van mijn vader niet komen helpen. Na haar zoveelste brief waarin ze aanbood naar de stad te komen en na talloze voorwendsels van mijn moeder, die waarschijnlijk niet goed wist wat ze moest zeggen, schreef mijn vader ijskoud dat ze haar hulp niet nodig hadden. Mijn oma was diepbedroefd. Ze moest hard huilen en op het eind van de middag ging ze naar buiten met een paar mooie takjes peterselie, gewikkeld in krantenpapier, en in de plensregen liep ze zo snel als ze kon de drie of vier kilometer naar het kapelletje. Ze haalde de verdroogde kruiden uit het kannetje dat altijd onder het beeld van Pancratius stond, vulde het met regenwater, schikte de verse takjes erin en knielde aan de voeten van de heilige. Ze bad dat alles goed zou gaan, dat de weeën niet te heftig zouden zijn en dat er niets mis was met het kindje. En daarna voegde ze er hardop snel een kwaadaardig verzoek aan toe: dat mijn vader kaal mocht worden. Dat was alles wat ze kon bedenken. Niet dat hem iets ernstigs overkwam, maar dat hij kaal zou

worden, dat hij die grote bos donkere krullen, die mijn vader altijd naar achteren droeg, gladgestreken met stinkende brillantine – het enig noemenswaardige van zijn hele uiterlijk – gauw zou verliezen. Dat was haar bescheiden wraakactie omdat ze niet bij de bevalling van haar dochter mocht zijn, haar niet mocht bijstaan en niet de eerste minuten van het leven van haar kleinkind mocht meemaken.

Waarschijnlijk heeft Sint-Pancratius die dag geen aandacht aan haar besteed, want mijn vader stierf met zijn volle haardos en geen enkele grijze haar. Mijn moeder werd daarentegen in één keer grijs. Ik heb haar tenminste nooit anders gekend. Zolang ik me kan herinneren – toen was ze nog geen dertig – zat haar haar vol grijze lokken, waar ik altijd achtere-loos aan trok als we in de keuken kappertje speelde: ze zat op het lage rieten stoeltje, ik zat achter haar geknield op een krukje en haalde keer op keer een kam door die stugge haren, waarbij ik haar vast en zeker pijn deed. Maar ze gaf nooit een kik.

Mijn moeder klaagde nooit. Ik weet niet of ze dat in het begin wel heeft gedaan, toen Miguel was geboren en de depressie toesloeg en ze haar levensvreugde definitief verloor. Maar dat betwifel ik. Ik kan me haar absoluut niet voorstellen als iemand die haar onvrede uit, een jammerklacht prevelt, haar stem verheft of kwaad wordt. Ze heeft geleerd met haar droefgeestigheid te leven en daarmee om te gaan zonder die ooit hardop bij de naam te noemen. Maar klagen was niet nodig. Mijn oma had ook zo wel in de gaten wat er aan de hand was. Zodra ze vanuit de deur van haar huis in het dorp haar dochter uit de auto zag stappen met mijn broertje van twee maanden – de dagen waren toen al lang en de zachte zomer liet toe dat zo'n klein kindje op zo'n afgelegen plek

kwam logeren – zag ze het onmiddellijk. Dat had ze ook gezien bij andere vrouwen die pas bevallen waren: de fletse blik, de weke mond, de schijnbare onverschilligheid voor de baby, gevolgd door langdurige huilbuien omdat ze dachten dat ze geen goede moeder waren.

Zolang mijn vader er was, hield mijn oma haar mond. Maar zodra hij de volgende dag vertrok, opgelucht omdat hij een paar weken lang die last van vrouwelijke lusteloosheid en kindergeblèr achter zich kon laten, zette ze alles op alles om voor de zieke te zorgen. Ze nam Miguel dag en nacht onder haar hoede, en gaf hem alleen aan mijn moeder als hij gevoed moest worden. Of als ze zag dat ze hem wel even in haar armen wilde houden. Ze haalde haar mooiste lakens uit de kast en een gehaakte spreij, een vergeeld restant van haar uitzet, en maakte daarmee haar bed op. Ze zette haar kleine kamer vol met bloemen, hortensia's en aronskelken, die mooi en fris tegen de muren van het huis groeiden. Elke avond stopte ze haar in en kuste haar welterusten. Ze liet haar slapen zo lang ze maar wilde. Ze maakte haar lievelingsgerechten voor haar klaar. En ze gaf haar bovendien het beste middeltje tegen haar kwaal dat ze kende: de gele bloempjes van het sint-janskruid, de allerverste uit het hele dal, eigenhandig geplukt midden in het bos van El Soto, waar de stralen van de magische ochtendzón het verst reikten, geweekt in brandewijn. Drie flinke slokken per dag.

Dat had tante Estilita van haar verdriet afgeholpen, toen haar verloofde naar Cuba vertrok en ze aan één stuk door hilde, omdat ze wist dat ze hem nooit meer zou zien. Het had de arme Josefina goedgegaan toen ze op haar tweeëndertigste met vijf kinderen weduwe werd. En toen Manolo, die bij het kruispunt woonde, ineens zijn bed in dook en het

vertikte om er weer uit komen, terwijl hij bij hoog en bij laag volhield dat hij de nacht daarvoor een troep doden om zijn huis had zien lopen die zijn naam riepen, had het sint-janskruid zijn moedeloosheid en angst verdreven en werd hij weer de onbezorgde dronkenlap die hij altijd al was geweest.

De kruiden en de zorgen van mijn oma deden mijn moeder erg veel goed. Langzamerhand kreeg ze weer eetlust. En ze ging de vriendinnen bezoeken die in het begin bij haar langs waren geweest en waren geschrokken toen ze zagen hoe neerslachtig ze was. Ze bemoeide zich steeds vaker met Miguel en kreeg er steeds meer plezier in. Als het mooi weer was, lag ze soms een hele middag met hem onder een appelboom in de moestuin, op een deken, met haar armen om het kind heen. Als ze zijn lauwwarme huid voelde en zijn zoete geur opsnoof glimlachte ze, en dacht ze dat hij langzaam zou opgroeien en een man zou worden, een man die altijd veel van haar zou houden, en die ze zou liefhebben zoals ze nog nooit iemand had liefgehad. Ongetwijfeld scheen het haar toe dat de weg naar de toekomst geplaveid was met tevredenheid en welzijn, en dat het ellendige gevoel dat zich plotsklaps in haar ziel had genesteld voorgoed zou verdwijnen. Het leven zou weer naar vers gras gaan ruiken, de zonnestralen zouden weer tussen de boombladeren door schijnen en de wind zou weer zachtjes over het wereldoppervlak scheren, als een vriendschappelijk schouderklopje.

Maar toen alles zijn normale ritme leek terug te krijgen en mijn moeders depressie voorbij leek te zijn, maakte mijn vader ineens zijn opwachting in het dorp om haar en het kind op te halen. Er waren zes weken verstreken, en hij dacht zeker dat de betamelijkheid vereiste dat ze naar huis teruggingen. Nog wat

langer en de tongen van de buren en kennissen zouden loskomen. En mijn vader was niet van zins om ook maar enige aanleiding te geven om zijn onberispelijke moraal, zijn volmaakte toepassing van alle heilige geboden die de maatschappij voorschreef, te grabbel te gooien. Met ijzeren discipline richtte hij zich in zijn openbare leven naar het beeld dat een fatsoenlijk en eerlijk man behoorde uit te dragen. Hij was de hele dag in de ijzerhandel en zodra hij de winkel sloot, keerde hij terug naar huis als een zeer liefhebbende echtgenoot en vader. Zijn enige ontspanning was het gezelschap van een groepje vrienden, allemaal winkeliers zoals hij, met wie hij na het middageten een tijdje zat na te tafelen. 's Zondags nam hij ons mee naar de kathedraal, waar we om de beurt moesten biechten – hijzelf ging altijd als eerste – en de mis van twaalf uur moesten bijwonen, waarbij alle belangrijke mensen uit de stad aanwezig waren. Voordat we naar binnen gingen gaf hij ieder van ons een muntje, dat we in de schaal moesten deponeren, tegelijk met zijn demonstratieve bankbiljet. Hij bad altijd hardop en met zijn Mexicaanse accent overstemde hij het zachte gefluister van mijn moeder. Hij sloeg zich hard op de borst en na de communie hield hij zijn hoofd lange tijd tussen zijn handen, alsof hij vurig bad voor de verlossing van de wereld.

Na afloop begaven we ons naar een café in de hoofdstraat. Hij nam mijn moeder, onzeker en met gebogen hoofd, mee aan zijn arm en wij liepen met z'n vijven achter hen aan. We weerstonden de afgrijselijke verleiding om het op een hollen te zetten en wedstrijdje te doen, zoals we op weg naar school altijd deden. Rond dat tijdstip was het café vol gezinnen die erg op het onze leken: zelfingenomen vaders, jongetjes met colbertje en stropdas, en meisjes in hun paasbeste jurkjes en glimmende lakschoentjes. Het enige wat naar mijn idee an-

ders was, waren de moeders. De andere moeders droegen in de winter bontjassen en in de zomer heel chique jurken met veel gouden sieraden en parelkettingen. Ze stiftten hun lippen en roken naar dure parfums. Ze begroetten elkaar met klinkende kussen, namen samen de weekbladen door, barstten af en toe in een vrolijk gelach uit en hielden vanuit de verte hun kinderen in het oog, terwijl hun echtgenoten steunend op de bar met elkaar stonden te praten.

Ik keek naar mijn moeder. Klein en mollig, met grijze haren, kleurloos in haar bijna altijd donkere kleren zonder enige versiering. Ik zag die droefgeestige glimlach, die nooit in haar ogen te lezen was en waarmee ze de mensen gedag zei die de moeite namen om haar te begroeten. Ik wist dat de andere vrouwen op haar neerkeken. Ze lachten stiekem om haar uiterlijk en omdat ze zich in een hoekje afzonderde en door iedereen werd genegeerd. Ondertussen kakelden zij luidkeels over de verloving van de bekendste actrice of de nieuwe kleren van de dochter van Franco. Ik werd overrompeld door verdriet en kon mijn tranen bijna niet bedwingen. Ik ging naast haar zitten en pakte onder het tafeltje haar hand vast, omdat ik voor haar wilde zorgen en tegen haar wilde zeggen dat zij de beste moeder van de hele wereld was. Ik wilde haar beschermen tegen de bekrompenheid van de met sieraden getooide vrouwen en de onverschilligheid van mijn vader, die aan de bar stond te praten, zonder enig benul van haar hulpeloosheid. Dat was voor mij het ergste moment van de week. Ik dronk een smakeloos sapje, terwijl ik mama's hand vasthield en mijn vader voortdurend in de gaten hield, wachtend op het ogenblik dat hij afscheid van zijn vrienden zou nemen, naar ons toe zou komen en mijn moeder uit die kooi zou halen waarin ze meer dan ooit op een kaalgeplukt vogeltje leek.

Na de zomer in het dorp keerden mijn ouders en Miguel terug naar huis. Mijn oma slikte haar tranen in en gaf haar dochter een paar flessen mee met het brouwseltje tegen haar kwaal. Ze raadde haar aan om ze voor haar man te verstoppen en het middel achter zijn rug in te nemen. Mijn moeder zette ze helemaal achter in keukenkast, achter de blikken olijfolie. Maar op een avond, toen mijn vader voordat hij naar bed ging onverwachts de keuken binnenkwam, zag hij haar het middeltje opdrinken. Uiteraard begon hij haar vragen te stellen, haar uit te horen en te bedreigen, en toen vertelde ze het. Gedeeltelijk tenminste. Ze zei dat ze zich na de bevalling niet lekker voelde, dat ze moe was en geen eetlust had, en dat ze van haar moeder wat kruiden had gekregen om haar op te monteren.

Dat is hekserij, bulde hij. Wat voor bezweringen had dat oude mens gedaan? Wat voor gebeden had ze tot de duivel gericht? Hij wilde niets met die zwarte kunst te maken hebben. Hij was een goed christen, een fatsoenlijk man, en hij stond niet toe dat er in zijn huis magische rituelen en hek-sensabbats werden gehouden. Hij verbood haar ten strengste het drankje op te drinken en zette hoogstpersoonlijk de flessen buiten bij de vuilniszakken. Toen moest ze in de woonkamer gaan zitten. Hij zei dat ze geen enkel recht had om te klagen. Ze bezat immers alles wat een vrouw maar kon wensen: een goede man met geld, een gezond kind en een mooi huis. Ze kon niet anders dan hem gelijk geven, ook al stonden de tranen in haar ogen en was haar hart ineengekrompen, alsof het plotseling kleiner was geworden en beefde in haar borst. Ze wist dat haar pijn niets te maken had met het geluk dat ze in haar leven misschien had kunnen vinden, of met het ongeluk van anderen. Het ging om

een ziekte. Maar het was onmogelijk om dat die man aan zijn verstand te brengen.

‘Ik wil je nooit meer zien huilen. En je nooit horen klagen. Ik wil geen gejammer in mijn huis. Dat verbied ik je.’

Mijn moeder waagde te antwoorden: ‘Ik klaag toch niet?’

‘Voor de zekerheid. Laat het niet in je hoofd opkomen. Dan zorg ik ervoor dat je gek wordt verklaard. En nog iets: weet dat je je moeder nooit meer zult zien.’

Dit schreef hij ook aan mijn oma: vanaf dat moment zouden ze nooit meer naar het dorp gaan. En als hij erachter kwam dat ze ondanks alles toch op de een of andere manier haar dochter dat heksenbrouwseltje deed toekomen, zou hij naar de rechter stappen, zou mijn moeder gek worden verklaard en zou haar haar kind worden afgenomen. En dan zou hij er wel voor zorgen dat ze nooit meer uit het gekkenhuis kwam.

Mijn oma begreep dat ze de bedreiging serieus moest nemen. Ze beet krachtig op haar lippen om niet te gaan schreeuwen en die ellendeling dood te wensen, maar deze keer bad ze niet eens tot Sint-Pancratius. Het lot van haar dochter leek haar ongelukkig genoeg om zich direct en nederig tot God te wenden zonder tussenkomst van Zijn heiligen. En elke avond bad ze tot Hem dat Hij haar kind een rustig leven zou schenken en dat ze af en toe naar huis zou terugkomen. Op z'n minst af en toe. Dat de boosheid van die slechte kerel zou overgaan en dat ze weer bij elkaar mochten zijn en zij voor haar kon zorgen en haar kon verwennen, met het oude vertrouwde gevoel dat ze deed wat ze in het leven het beste kon. Alsof die liefde de enige waarheid was, de enige reden waarom ze op de wereld was gezet.

Pas vele maanden later zagen ze elkaar weer, na de geboorte van Antonio. Waarschijnlijk had mijn vader weer schoon genoeg van het geblèr van nog een baby, en besloot hij zijn eigen rust te stellen boven de straf die hij zijn vrouw en schoonmoeder had opgelegd. Mama had de akeligste tijd van haar leven achter de rug. Ze had geleefd met de gedachte dat ze nooit meer zou zien hoe de wolken tegen de hoge bergtoppen botsen en in witachtige slierten uit elkaar vielen, hoe de appelbloesems als kleine juweeltjes uit de knoppen tevoorschijn kwamen en hoe rap de forellen in de rivier zwommen en omhoogsprongen om voedsel te bemachtigen. Ze vreesde dat ze nooit meer het spottende geritsel van de wind in de bladeren zou horen, het ritmische gesnerp van de stenen waarop de zeisen werden geslepen, het langdurige getjilp van de roodborstjes in de bomen op de bergen, en het duchtige gehuil van de bosuil in de nacht, wanneer ze tekeerging als de koningin van het bos. Ze was bang dat ze nooit meer die geuren zou ruiken die deel uitmaakten van haar lichaam: de geur van gras en mos, van vochtige stenen, van koeienvlaaien waaruit een doordringende walm opsteeg, en het honingzoete aroma van bloemen. En ook nooit meer de geur van haar moeder, die onpaste mengeling van versgemolken melk en zeep. En evenmin zou ze ooit weer de steling voelen van haar handen door haar haar en haar warme, tedere zachte borst. Ze zou haar moeder nooit weerzien. Ze zou nooit meer met haar kunnen praten, in haar armen kunnen kruipen en zich laten knuffelen als een klein kind, zo licht als een zwak schepseltje, en tegelijkertijd beschermd door haar moeders onwrikbare kracht.

Ze hebben elkaar vast lange tijd omhelsd. Mijn oma probeerde dat lijfje te ondersteunen. Het was heel klein en wankel geworden, alsof de droefgeestigheid het van binnenuit had op-

gevreten en het nu geen stevigheid meer had, en niet genoeg zelfbewustzijn om met ferme tred door de wereld te lopen. Zonder een woord te wisselen wisten ze allebei wat er aan de hand was. En ze wisten ook dat het sint-janskruid deze keer geen uitkomst zou bieden. Mijn vader, onverschillig voor mama's leed, was bereid tot het uiterste te gaan om elke verdachtmaking van heterodoxie van zijn familie in de kiem te smoren. Hij liet mijn oma op een kruisbeeld zweren dat ze geen enkel magisch recept voor haar zou bereiden. Dat was nog niet genoeg. Hij doorzocht het hele huis, elk dressoir, elke commode en keukenkast en ook de oude grote vermolmden kisten, zelfs de stal en de hooizolder, en hij keek achter elke steen, elke melkbus en elke baal hooi. Vervolgens dreigde hij op willekeurige momenten op te duiken zonder van tevoren te waarschuwen en hen onverwachts te betrappen als ze zich weer aan hun duivelse spelletjes zouden wijden. En ze wisten heel goed wat er dan dreigde.

Ze moesten zich wel aan zijn regels houden. Mijn oma omringde mijn moeder met zoveel liefde en zorg als ze maar kon, maar ze durfde haar in die weken niet eens een eenvoudig kopje kamillethee te geven. Mama knapte langzamerhand een beetje op. Doordat ze vaak in de buitenlucht was, kregen haar wangen weer kleur. En als ze keek hoe Miguel zat te spelen of Antonio lag te slapen, of zag hoe de rode wouwen hoog in de lucht rondcirkelden en fel krijsten als hemelheersers, of als ze vanuit de keuken keek hoe een reusachtige plensbui de velden geselde, of als ze in de zon de moestuin aan het wieden was, of luisterde naar de valse liedjes van haar moeder, dan verscheen er soms weer heel eventjes een lichtje in haar ogen dat ze vroeger als kind altijd had gehad. Een spootje van wat had kunnen zijn.

Maar naarmate de dag waarop mijn vader haar zou komen ophalen dichterbij kwam, verdween dat kortstondige sprankje glinstering. En opnieuw werd ze lusteloos en bibberig. Stilletjes zat ze in een hoekje, waarschijnlijk denkend aan het leven dat haar wachtte in het huis in de stad en dat haar angst inboezemde. Ze was bang voor hem. Voor hem en zijn orders, zijn geschreeuw en zijn ijzige blik. En voor zijn weerzinwekkende lijf dat als een hagedis op het hare kronkelde, terwijl ze haar walging inslikte om niet ter plekke over te geven op de geborduurde lakens van de belachelijke uitzet van die bespottelijke bruid die zich jammerlijk had vergist. Die duistere aanwezigheid, die als een grillige, verbolgen god alles overheerste.

En dan was er nog de eenzaamheid. Hoe moest ze in haar eentje weerstand bieden aan haar onbehagen, aan haar gevoel van onvermogen? Natuurlijk waren de kinderen er, maar tegenover hen moest ze sterk zijn. Ze moest zich voortdurend met hen bezighouden en hen beschermen. Maar wie zou háár beschermen? Wie zou háár over haar hoofd aaien als ze moest huilen? Wie zou voor háár eten maken als ze de wanhoop nabij was? Wie zou naar haar jammerklacht luisteren, naar het verdriet dat ze voelde en niet kon benoemen en dat ze moest uitspugen, alsof het vergif was? Aan wie moest zij dat allemaal vertellen?

Vanaf dat moment nam de droefgeestigheid bezit van mijn moeder en was het onmogelijk de zwartgalligheid te verdrijven. Maar ze ging door en sleepte het leven achter zich aan als een last. Algauw werd Ernesto geboren, en daarna Javier. En toen ik. Zuigflessen, maaltijden, luiers, kleren, verplichtingen... Overal zorgde ze voor. En altijd probeerde ze ons het

beste te geven van zichzelf. Het kleine beetje kracht dat ze nog in zich had, het restje vreugde dat toch nog af en toe uit haar uitgebluste ziel tevoorschijn kwam. Vooral in de vakantie, als we in het dorp waren. Elke zomer, bijna drie maanden lang, ver weg van mijn vader. Gelukkig en vrij als we waren, deden we niets anders dan hollen, in de rivier zwemmen, in bomen klimmen, kersen jatten, hutten bouwen en voor de puppy's zorgen die in onze buurt werden geboren. In die weken leek mijn moeder langzamerhand weer tot leven te komen en een andere vrouw te worden. Een vrouw die ons buiten met luide stem riep – in de stad verhief ze nooit haar stem –, die urenlang met haar vriendinnen stond te kletsen en die zelfs een enkele keer op een dorpsfeest een paso doble danste.

Het hele jaar door keken wij verlangend uit naar het begin van de zomer en de verhuizing naar het dorp. Het was alsof we op onze vorige vakanties teerden. Wel duizend keer haalden we met elkaar de herinneringen aan avonturen van de laatste vakantie op en we schreven brieven naar onze vrienden daar, die ons op de hoogte hielden van de gezondheid van de honden, koeien, ezels, paarden en zelfs van de kikkers in de vijver achter de kerk. We telden eerst hoeveel maanden het nog duurde, vervolgens hoeveel weken en ten slotte het aantal dagen. En elke avond voor het avondeten streepten we ze af op de kalender in de keuken. Maar wij hunkerden niet alleen naar ons eigen plezier, onze vrije tijd, de eindeloze spelletjes en de afstand van onze vader. Het was ook een adempauze in het leven van onze moeder. Die onbeschrijflijke opluchting omdat ze wekenlang opgewekt en ontspannen was.

Want wij hadden de liefde die we niet voor onze vader konden koesteren op haar gericht. We deden allemaal ons best om ons goed te gedragen, zodat ze niet mistroostig werd. We pro-

beerden haar met onze onbenullige opmerkingen aan het lachen te maken en haar tegen de opgekropte woede van haar man te beschermen. We wilden voor haar zorgen. Ja, we waren eigenlijk allemaal een beetje de moeder van onze moeder. Niemand had ons iets uitgelegd – pas toen we groot waren sprak mijn oma over de kraambedpsychose –, maar van haar zwakte en droefgeestigheid waren we ons wel degelijk bewust. We wisten wat voor strijd ze dagelijks moest leveren om de dag door te komen. Hoeveel moeite het haar kostte om elke ochtend op te staan, terwijl haar geest niet wakker wilde worden. En wat een enorme worsteling het voor haar was om zich te gedragen als een normale moeder en echtgenote. Die ziekte, die geen naam had en die ik stiekem de schimmenziekte noemde, die kenden wij zo goed alsof we ervaren psychiaters waren. Want het grootste deel van het jaar was mijn moeder nauwelijks meer dan een schim, ternauwernood een ademtocht die futloze gebaren, handelingen en woorden voortbracht. Een schim die wij aanbaden, en die wij zielsgraag nieuw leven wilden inblazen.

Ik heb me altijd afgevraagd of mijn leven anders gelopen zou zijn als mijn moeder niet depressief was geweest. Ik neem aan van wel. Misschien zouden mijn zenuwcellen zich dan op een andere manier in haar buik hebben gevormd, zouden hun onderlinge verbindingen anders tot stand zijn gekomen en zouden mijn hormonen en eiwitten in een ander tempo rondstromen. Als ik haar als kind had zien lachen en zingen, zou de wereld me misschien niet zo angstaanjagend toeschijnen. Wellicht was ik dan wel een dappere, vastberaden vrouw. Een avonturierster, bijvoorbeeld, een van die vrouwen die de Everest beklimmen, die bijna stikken door gebrek aan zuurstof

en steeds het risico lopen hun voet verkeerd neer te zetten of een vinger te verstuiken en in de afgrond te vallen, en die bij elke stap hun leven op het spel zetten. Iemand die in staat is alle gevaren te overwinnen en de top te bereiken, de hoogste plek van de aarde, en de wereld klein en nederig aan haar voeten ziet liggen. Ik zou woestijnen hebben doorkruist, zand en hitte hebben ingeademd en 's nachts bij een kampvuur naar de sterren hebben gekeken. En te midden van die onmetelijkheid zou ik me nietig, overbodig en kalm hebben gevoeld. Ik zou door het oerwoud zijn getrokken, me tegen de vruchtbaarheid van de aarde hebben verweerd en hebben genoten van de kleuren en geluiden, het licht op de reusachtige, wiegende bladeren, het gezang van onbekende vogels en het machtige gebrul van de slingeraap. Ik zou over de polen zijn gelopen met het geloei van de wind en het gekraak van het ijs in mijn oren, onverstoorbaar en zelfverzekerd te midden van die onafzienbare, grenzeloze leegte. Ik zou ruïnes van naamloze, verloren beschavingen hebben gezien, onbekende beesten, spectaculair onstuimige rivieren en stoffige, in het verleden begraven steden. Ik zou veel mannen hebben bemind. Ieder van hen alsof hij de enige was. Ik zou veel banen hebben gehad, veel talen hebben geleerd, en ik zou me de geheimzinnige kennis eigen hebben gemaakt van elementaire deeltjes en energie en van de verbazingwekkende baan van de sterren door het heelal.

In plaats daarvan zat ik opgesloten. Ik had me verschanst in mijn angst, praktisch doof en stom. Ik zette alles op alles om niet geconfronteerd te hoeven worden met mijn vrees voor veranderingen en mijn benauwdheid voor gevaar. Star en kleurloos als een standbeeld. Alsof mijn bloed was gestold. Morsige brokken steen die elke beweging belemmeren.

Daarom bewonder ik São. Omdat zij in staat is geweest om alles aan den lijve te ondervinden wat ik heb onderdrukt, heb uitgeblust en onder lagen aarde verborgen heb gehouden. Ja, van alle mensen op de wereld die ik ken, bewonder ik São het meest.